

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA NUTQ FAOLIYATI TURI SIFATIDA TINGLASHNI O'RGATISH

Sariqboyeva Zulfiya Yashnarbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim fakulteti 2 kurs magistranti.

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq faoliyati turi sifatida tinglashni o'rgatish to'g'risida malumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yoshdagi bolalar, nutq faoliyati, bolalar tinglash qobiliyati.

"Nima uchun tinglashni o'rgatish kerak?" degan savolga Eshitish xuddi nutq faoliyati kabi tinglovchiga yordam beradi. Insonlar hayotida tinglash juda muhim ahamiyatga ega ekanligini antik davr vakillari buyuk olim Aristotel, Tsiron nutq va tinglash haqida bir qator izohlar keltirib o'tgan. Rus xalq og'zaki ijodi an'analari ma'lum bo'lib: ular, maqollar, iboralar, turli xil so'z qochirimlari bilan boy va qiziq ular shunday fikrlarini bildirgan. "Aqilli nutq yaxshi va tinglash yanada yaxshi", "Chiroyli nutq yaxshi va uni tinglash sabr qanoatidir", "Dala bug'doyi bilan, nutq tinglovchisi bilan go'zal". kabi sozlar bilan tariflar keltiriladi.

Uslubiy fan asoschilarining asarlarida tinglashni o'rganishning ahamiyati masalasi ko'tarildi. F. I. Buslaev bolalarda "og'zaki nutq shakllarini tushunish" qobiliyatini rivojlantirish zarurligini ta'kidladi. K. D. Ushinskiy o'qituvchilarga "bolalarni diqqat bilan tinglash, o'rganish va keyin eshitganlarini etkazish" ni tavsiya qildi.

Inson hayotidagi tinglashning ahamiyati metodistlar asarlarida aks ettirilgan (T. V. Atapina, E. G. Begunova, L. N. Vyushkova, T. A. Ladyzhenskaya, L. E. Tumina). Shuni ta'kidlash kerakki, inson tug'ilganida nutq faoliyati sifatida tinglashni boshqaradi; Bunday nutq faoliyati boshqa nutq faoliyatini rivojlantirish uchun asos yaratadi. Tinglash qobiliyati barcha fanlardan bilim olish, insonning ma'naviy dunyosini shakllantirish, madaniyat va qadriyatlariga qo'shilish vositasidir.

Zamonaviy tadqiqotchilar M. T. Baranov, A. D. Deikina, T. A. Ladyzhenskaya va boshqalar hozirgi kunda maktabga kirgan bir nechta bolalar tinglash qobiliyatiga ega ekanligini ta'kidlashadi, ularning aksariyati eshitilgan narsalarining ma'nolariga e'tibor berishni bilishmaydi, Eshitilgan so'zlarning ma'nosini tushunishadi, aytilgan narsalarning mohiyatini o'rganishadi. Shu bilan birga, tinglash qobiliyati suhbatdoshning pozitsiyasini to'g'ri tushunish, mavjud kelishmovchiliklarni to'g'ri baholash, suhbatni muvaffaqiyatli o'tkazishning garovidir.

Faoliyat turi sifatida tinglash maktabgacha yoshdagi bolaning ta'lim va bilim faoliyatida muhim o'rin tutadi. Axborotni boyitish, madaniy darajani oshirish uchun

axborot olish manbai bo'lib xizmat qiladi; estetik va madaniy ehtiyojlarni qondirish vositasi, shuningdek, tartibga solish vazifasini bajaradi, chunki tinglash jarayonida olingan ko'rsatmalar inson harakatlarini aniqlaydi.

Eshitish-maktabga kiradigan bolalar uchun muhim nutq faoliyati, chunki uyushgan faoliyatning katta qismi axborot orqali tushuniladi.

Maktabgacha ta'lim dasturlarining tahlili shuni ko'rsatdiki, ular nutq faoliyatida bolalarning nutq qobiliyatlari uchun maxsus ta'lim bermaydilar. Ko'pincha, bolalarning ta'lim faoliyati uchun nutq tayyorgarligini shakllantirish bo'yicha ishlar til birliklarini (nutq madaniyati, lug'at ishi, nutqning grammatik tuzilishi), ushbu til birliklari bilan ishlash usullarini o'rganishga qaratilgan. Hech bir dasturda nutq faoliyatining barcha tarkibiy qismlari (tinglash) bo'yicha ishlarning mazmunini tizimli ravishda ifodalash mumkin emas. Ko'pgina dasturlar og'zaki nutq (tinglash) yozma nutqni (o'qish va yozish) assimilyatsiya qilish uchun asos bo'lib xizmat qilmasligini hisobga olmagan holda, o'qish va yozishni o'rganish uchun nutq tayyorligini birlashtiradi. Ushbu vazifalar boshqa faoliyat turlarida yordamchi, yordamchi sifatida amalga oshiriladi, bu bizni tinglash kabi bunday nutq faoliyatiga yanada ko'proq e'tibor berishga majbur qiladi.

Tinglashni o'rganish jarayoni turli usullar bilan amalga oshiriladi.

Bolalarni tinglashga o'rgatishda og'zaki usul (suhbat) faol ishlatiladi. Suhbat-bu ma'lumot emas, balki yangi materialni tushunish uchun ishning savol-javob usuli. Shunday qilib, suhbatda quyidagi jarayonlar amalga oshiriladi: gapirish uchun eshitish, tushunish uchun eshitish.

Qo'llab - quvvatlash bosqichida tushunish uchun eshitishni o'rnatish amalga oshirishda tushuntirish savollar ishlatiladi, va sharhlab bosqichida-parafraz, qaysi nuqtai uning nuqtasi (i to'g'ri tushundim.... Boshqacha aytganda..., Deb o'ylayman...) Parafraz, tushuntirish masalalari bilan birga, o'zaro tushunishga erishish uchun bir usuldir. Suhbatlarning muvaffaqiyati asosan savollarning to'g'riligiga bog'liq. Savollar barcha bolalarga o'qituvchi tomonidan beriladi, shuning uchun barcha bolalar javob berishga tayyor. Savollarni qabul qilishdan tashqari, suhbatda bolalarning javoblari va fikrlarini muhokama qilish mumkin.

Eshitishni o'rgatishning muhim usuli-bu hikoya. Ushbu usul bolalarning savollariga javob bermaydigan materialning og'zaki tushuntirish ekspozitsiyasini o'z ichiga oladi. Eshitilgan hikoyaning mazmuni bo'yicha "isustny" hikoyasi va suhbat K. D. Ushinskiy eshitish in'ikosini rivojlantirishni taklif qilgan usullardir. Suhbat K. D. Ushinskiy birinchi navbatda savollarga javob beradigan tarzda qurishni tavsiya qiladi, bolalar asosiy narsani topshirishadi, keyin esa savollar tafsilotlarni aniqlab olishni talab qiladi. Tinglangan matnning mazmuni haqida suhbat qurishning ushbu qoidalari bugungi kunda ham dolzarbdir.

Badiiy asarlarni o'qish va aytish, suhbat bilan birga, tinglash qobiliyati namoyon bo'ladigan muhim usuldir. Maktabgacha ta'limda badiiy asarlarni o'qish bolalarda san'at asarini idrok etish va tushunish qobiliyatini shakllantiradi. Matnni tushunish bilan bog'liq maqsadli ish tinglash ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi va quyidagicha: matnning mazmunini tushunish, matnning asosiy g'oyasini aniqlash, matnning mazmunini sarlavha (sarlavha) bilan aniq qilish, matn mazmuniga bo'lgan munosabatini ifodalash.

Nazorat qilish usuli bolalar uchun O'qilgan materialni qayta tarjima qilishi mumkin. Retelling paytida bola tayyor tarkibni taqdim etadi va muallif va o'quvchining tayyor nutq shaklidan foydalanadi. San'at asarining tarjimasi maktabgacha yoshdagi bolalarga tanish va yaqindir, chunki bola o'z his-tuyg'ulariga ta'sir qiladigan tayyor namunani oladi, empati qiladi va shu bilan eshitilganlarni eslab qolish va qayta tarjima qilish istagi paydo bo'ladi.

Ushbu usullarning barchasida umume'tirof etilgan uslubiy metodlar, masalan, tabiatni aniqlash va qidirish (hodisalar o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatishni talab qiladigan), tushuntirish(qoidalar, bolalarning harakatlarini tushuntirish), Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish bilan bog'liq holda, audio yozuvlar va video yozuvlar juda mashhur. Shu bilan birga, o'qituvchining tinglash uchun ijobiy munosabati muhim ahamiyatga ega. Audio treklarni tinglashni yanada qiziqarli qilish uchun siz ertak terapiyasi usullaridan birini qo'llashingiz mumkin-ertakni chizish. Olti yoshga kelib, yangi eshitilgan ma'lumotni muntazam ravishda tinglaydigan va takrorlaydigan bolalar retelling, chizma, ilovalar va boshqalar shaklida eshitilgan narsalarni tinglash, tushunish va talqin qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Maktabgacha yoshda etakchi faoliyat o'yin bo'lgani uchun, tinglashni o'rganishda o'yin uslublarini qo'llashning maqsadga muvofiqligi aniq bo'ladi. O. ya Goychmanning fikriga ko'ra, o'yin uslublarini qo'llash o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, o'quv jarayonini kuchaytiradi va faollashtiradi, uni yanada ijodiy va qiziqarli qiladi. Bolalarni tinglash qobiliyatini o'rgatish orqali biz bolani maktabda keyingi ta'lim olish uchun tayyorlaymiz, bu erda axborotni eshitish va tushunish qobiliyati - o'rganish jarayoni mumkin bo'lmagan muhim mahorat.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anufriev Av, Kostromina S. N. bolalarni tarbiyalashdagi qiyinchiliklarni qanday engish kerak. O'tish: Saytda Harakatlanish, Qidiruv
2. Axutina T. V., Pylaeva N. M. e'tibor maktabi. 5-7 yoshdagi bolalarda e'tiborni rivojlantirish va tuzatish usuli. O'tish: Saytda Harakatlanish, Qidiruv
3. Goyhman O. ya, Nadeina T. M. nutq kommunikatsiyalari asoslari : universitetlar uchun darslik / Ed. prof. O'tish: saytda harakatlanish, qidiruv — 272 bilan.
4. Qishki Ia, nutq faoliyatining Lingvopsikologiyasi.
5. Ushinskiy K. D. Oliy pedagogik ta'lim.- Moskva: rus maktabi, 2005
6. Nashr etildi: 11.08.2017